

FARSANG ANDREA:
Földrajzi kísérletek és modellek

Geolitera Kiadó, SZTE TTIK Földrajzi Földtani tanszékcsoport, Szeged, 2014. 142. p.

A korszerű földrajzoktatásban a leíró, lexikális jellegű ismeretek tényközlésre szorítókozó átadása helyett a földrajzi folyamatok, környezeti problémák oknyomozó elemzésén van a hangsúly. Az új szemléletű földrajzoktatás nem valósulhat meg a földrajzórákon hagyományosan alkalmazott munkaformákkal. A tradicionális frontális előadáson alapuló óraszervezés helyét egyre inkább a diák domináns, a tanulók munkáltatását előtérbe helyező munkaformáknak kell(ene) átvenniük.

Ehhez, a korunkban egyre égetőbbé váló szakmai megújuláshoz nyújt segítséget a közoktatásban dolgozó földrajz szakos kollégák számára FARSANG ANDREA „*Földrajzi kísérletek és modellek*” című könyve. A szerző már a kötet előszavában megfogalmazza mottóját, miszerint a tanulási folyamatban kitüntetett szerepet kell kapnia a tapasztalati tényeken alapuló ismeretszerzésnek az „*amit hallok könnyen elfelejtem, amit kipróbálok, mindig tudni fogom*” – elv alapján. Míg a tanári és tanulói kísérletezés már régóta elterjedt más természettudományos tantárgyak (fizika, kémia, biológia) oktatásában, addig a földrajz órákon a tanulók alig találkoznak kísérletekkel – mutat rá a szerző előszavában.

Ezen a tényen kíván változtatni ez a tanári kézikönyvként is remekül használható kötet, egyszerű, kevés eszközt igénylő, és rövid idő alatt elvégezhető földrajzi kísérletek bemutatásával. Olyan kísérletekkel, melyek nem igényelnek hosszas előkészítést, mégis látványosak, azokat tanárok, tanulócsoportok, tanulók egyaránt könnyen, akár önállóan is elvégezhetik. A hangsúly végig az élményszerű önálló ismeretszerzésen van.

A kötet első fejezetében a kísérletek tervezésének, tanórai alkalmazásainak elvi alapjait ismerteti a földrajz szakmódszertanát évtizedek óta oktató és kutató szerző.

FARSANG ANDREA aláhúzza, hogy a heurisztikus sikerélményt nyújtó kísérletek jól használhatók a tanulók motiválásához, emellett földrajzi ismereteik is mélyebben rögzülnek. A tanulók a kísérletek révén önállóan is képessé válnak a földrajzi összefüggések modellezésére, elmélyültebb megértésére, illetve a földrajzórákon tanult ismereteik gyakorlati alkalmazására.

A kifejezetten diák domináns munkaformákat igénylő kísérletezés során a tanár hagyományos irányító és tényközlő szerepe átalakul.

A földrajztanár a kísérlet szervezésében a megfigyelési szempontok ismertetésében, a tanulókkal közösen megfogalmazott problémafelvetésben és a hipotézisalkotásban vesz részt, majd a kísérlet végrehajtását követően a kapott eredmények összegzésében, megvitatásában és alkalmazásában kap szerepet.

Mindegyik kísérlet leírásában találkozhatunk az adott kísérlet tartalmát bemutató néhány soros ismertetővel, majd a kísérlethez szükséges anyagokról és eszközökről, az adott kísérlet időigényéről kap praktikus információt az olvasó. Ezt követik a kísérletek menetét ismertető rövid összefoglalók, valamint javaslatok a kísérlet tananyagba illesztésére.

A kötet tartalmilag jól áttekinthető, könnyen integrálható a földrajzórák menetébe, hiszen természetföldrajzi témakörönként, tematikus csoportosításban (pl. vízburok, légkör, geomorfológia, földrajzi övezetesség, talaj stb.) mutatja be a tanórákon alkalmazható földrajzi kísérleteket. Az igényes szerkesztésű kötetet 268 színes

ábra illusztrálja, remekül szemléltetve a kísérletekhez szükséges eszközöket és azok összeállítását. A könyv rendkívül praktikus, lényegre törő fogalmazásán érzékelhető, hogy a szerző szak módszertani kurzusain tanár szakos hallgatóival együtt a gyakorlatban is kipróbálta a bemutatott kísérleteket.

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a „*Földrajzi kísérletek és modellek*” című könyv régi adósságot törlesztő hiánypótló mű. A témát feldolgo-

zó legutóbbi könyv, TÓTH AURÉL: *200 földrajzi kísérlet* című munkája több mint négy évtizede, 1971-ben jelent meg.

Meggyőződésem, hogy ennek a kötetnek helyet kell kapnia minden általános és középiskolai földrajz szakos tanár és tanárjelölt könyvespolcán, de jól hasznosítható gyakorlati példákkal szolgál a földrajz szak módszertanával foglalkozó egyetemi oktatók számára is.

SZILASSI PÉTER

VÖRÖS FERENC:

Kis magyar családnévatlasz

Kalligram, Pozsony, 2014. 440 p.

A nyelvtudomány és a földrajztudomány kapcsolata messze nyúlik vissza a tudománytörténetben. Sokak számára kicsit furcsának tűnhet ezt kimondani, hiszen napjainkban, legalábbis földrajz oldalról kevesen foglalkoznak olyan kutatási témával, amelyben a nyelvi jelenségek térbeliségén van a hangsúly. Kijelentésünk evidenciának tűnhet, ha visszagondolunk nagy utazóinkra, akiknek a tevékenységét gyakran soroljuk a földrajztudomány körébe. Ők persze legalább akkora teljesítményt tettek le a nyelvészet, a statisztika, a néprajz, a művészettörténet, avagy a természettudományok nem földrajzi ágainak asztalára, s valójában eldönthetetlen, hogy melyik mai diszciplínának feleltek meg jobban. Igaz, akkor még nem volt jellemző a tudományterületek mai különállása egymás alá és fölébecsülésével együtt...

Napjainkban sok kutató újra elmozdul a komplexitás irányába, s egyre több az olyan munka, amely szándékolatlan a valóság megismerésének igényével lépi át a diszciplináris határokat, ezzel komoly hozzáadott értéket nyújtva a különböző szakmáknak. Így van ez a nyelv- földrajz, névföldrajz művelői körében is, akik meglehetősen kevesen vannak. Ennek a szakmai társaságnak vezető kutatója VÖRÖS FERENC, aki nyelvészként a családnévek földrajzi elterjedésének jellemzőivel foglalkozik immár több évtizede, s szervezi évek óta „A nyelv- földrajztól a névföldrajzig” című konferenciasorozatot. A szerző egyben a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központja Magyar Nyelvészeti Tanszékének oktatója. Korábban, közel egy évtizedig a Nyitrai Konstantin Egyetemen dolgozott vendégtanárként, s így nemcsak a hazai magyar, de a szlovákiai magyar nyelvészeti kutatásokban is jártas.

VÖRÖS FERENC több évtizedes névföldrajzi kutatásainak eredményeként, közel egy évtizedes előkészület után született meg a 440 oldalas atlaszmű. A szakatlaszok szerkezetét követve egy részletes, szöveges bevezető után mintegy 370 térképes oldalon ismerhetjük meg 106 leggyakoribb magyar név, illetve azok változatainak, valamint a családnévekhez kötődő egyéb (pl. ortográfiai) sajátosságoknak a földrajzi elterjedését. Mindezt a mai Magyarországra, illetve néhány gyakori név (pl. Kovács, Molnár, Szabó) vagy névváltozat esetében 1720-as adatokból a történelmi Magyarország területére vetítve is ábrázolja a szerző.

A kutatás természetesen több adatbázist is használt, de a kartogramok alapvetően két forráson alapulnak. A kötet gerincét a 2009. évi települési bontású családnévállomány adja. A Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Hivatala bocsátotta a szerző rendelkezésére ezt a több mint 10 milliós állományt. Rendkívüli előnye, hogy teljes körű, azonban méreténél fogva nehezen dolgozható fel. A laikus nem is gondolná, hogy egy-egy név hány változattal rendelkezik, hányféle névhasználati mód van az országban (gondoljunk csak az utóbbi években gyakori, utólag felvett dupla családnévekre). E hatalmas állomány kezeléséhez a szerző saját szoftvert fejlesztett ki. A történelmi térképekhez a ma már interneten is szabadon elérhető, 1720. évi adózók összeírása szolgált (Conscriptio Regnicolaris 1720, N79. MOL., 3131–3149, 3154. doboz; http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-1720_-_evi-orszagos-osszeiras). Ennek a forrásnak természetesen megvannak a maga korlátai, hiszen nem teljes körű. Ebben az időben csak az adókötelezettséggel rendelkező családfelek neve került összeírásra, gyakran a településve-